



**West-Friese
Archeologische
Notities 39**



Archeologische waarneming tijdens de verbouw van de panden Grote Noord 97 en 99 in Hoorn



C.P. Schrickx

**Archeologische waarneming
tijdens de verbouw van de panden
Grote Noord 97 en 99 in Hoorn**

C.P. Schrickx

Colofon

West-Friese Archeologische Notities 39

Titel:	Archeologische waarneming tijdens de verbouw van de panden Grote Noord 97 en 99 in Hoorn
Onderzoekslocatie:	Grote Noord 97-99, Hoorn
OM-nummer:	4684411100
Projectnummer:	461
Centrumcoördinaat:	x: 132512.00 y: 57208.00
Uitvoerder:	Archeologie West-Friesland
Auteur:	C.P. Schrickx (senior-archeoloog, Archeologie West-Friesland)
Veldwerk:	C.P. Schrickx D.M. Duijn (senior-archeoloog, Archeologie West-Friesland) A. Weel (veldmedewerker, Archeologie West-Friesland) O. Ooievaar (veldmedewerker, Archeologie West-Friesland)
Fotografie objecten:	F. Schinning (archeoloog, Archeologie West-Friesland)

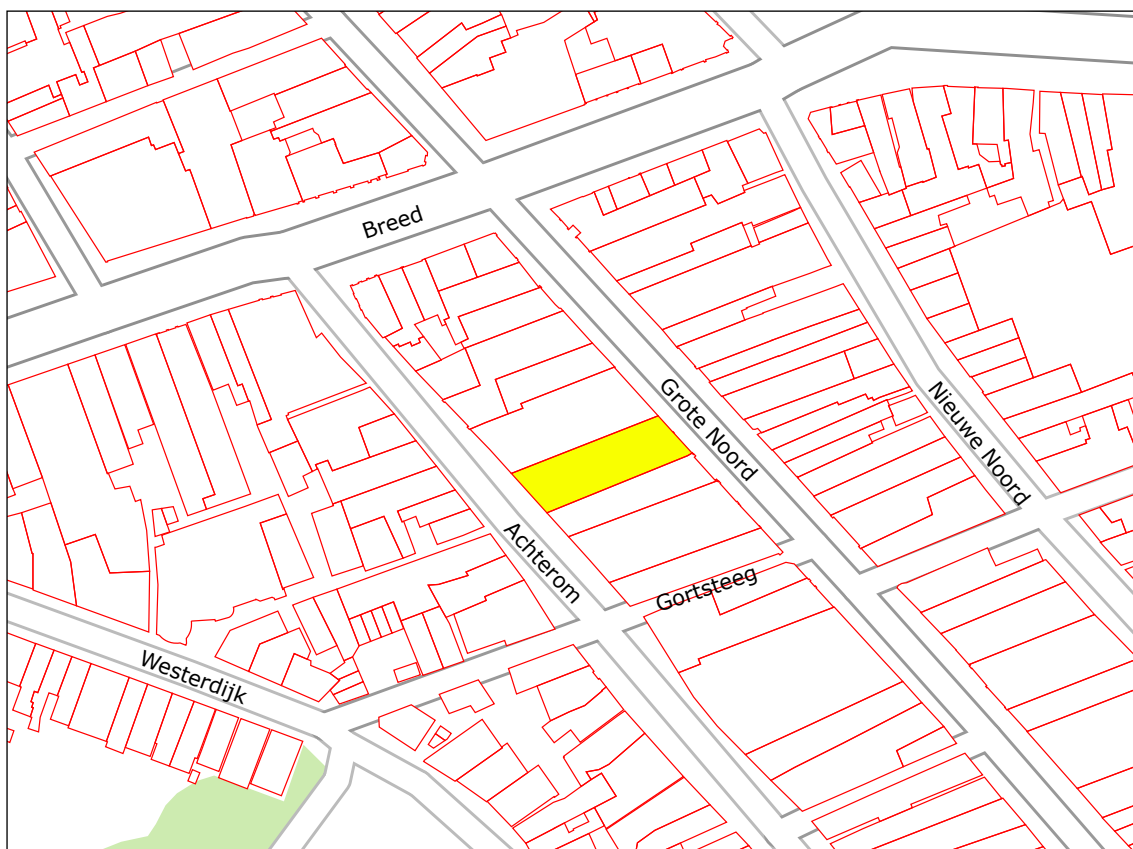
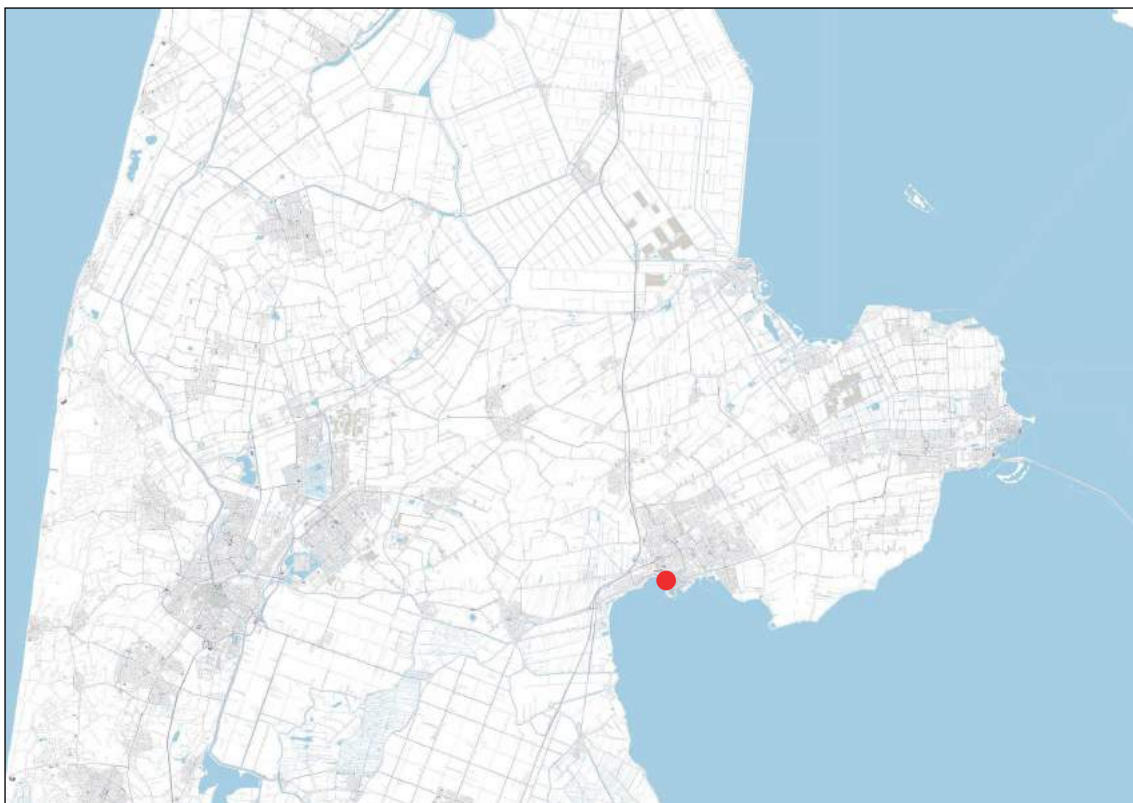
© Archeologie West-Friesland 2019

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteur.

De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	7
2. De onderzoekslocatie	9
2.1 Historische gegevens	9
2.2 Bouwhistorisch onderzoek	13
3. Resultaten	15
3.1 Grote Noord 97	15
3.2 Grote Noord 99	16
4. Synthese	31
Literatuur	31
Kaartbijlage	33



Afb. 1 Ligging van het onderzoeksgebied Grote Noord 97-99 binnen West-Friesland (boven) en op de kadastrale kaart van Hoorn (onder).

1. Inleiding

Deze archeologische notitie heeft betrekking op de in pandige verbouwing van Grote Noord 97-99 in opdracht van Nelson Schoenen Onroerend Goed BV. Tot 2016 was speelgoedwinkel Bart Smit is deze samengevoegde panden gevestigd. Hoewel de aanloop van dit project niet het gebruikelijke traject heeft gevolgd en ook de archeologische waarnemingen als noodonderzoek zijn uitgevoerd, is toch relevante informatie verkregen. Om die reden is besloten hiervan verslag te doen.

De in pandige verbouwingswerkzaamheden zijn door de gemeente Hoorn op 2-2-2017 stilgelegd. Bij het stilleggen van de werkzaamheden was onder meer gebleken dat grondroerende werkzaamheden waren uitgevoerd en dat archeologische resten waren bloot komen te liggen. Voor de werkzaamheden was geen aanlegvergunning aangevraagd, wat volgens de regels zoals gesteld in zowel de geldende beleidskaart Archeologie als artikel 28 van het bestemmingsplan Binnenstad Hoorn een overtreding is. Alvorens een aanlegvergunning verleend kan worden, dient volgens artikel 28.4.5 een rapport te worden overlegd waarin de archeologische waarden van het terrein in kaart zijn gebracht.

Tevens was vastgesteld dat het pand was ontmanteld en de bebouwing op het binnenterrein tussen het Grote Noord en het Achterom was gesloopt, zonder dat bouwhistorische waarden in kaart waren gebracht.

Op 22-2-2017 hebben senior-archeoloog C.P. Schrickx en archeoloog / houtspecialist D.M. Duijn een archeologische en bouwhistorische verkenning in de panden verricht om vast te stellen welke archeologische en bouwhistorische waarden bloot waren komen te liggen.

Op 23-2-2017 is in opdracht van de Gemeente Hoorn door Archeologie Hoorn / West-Friesland een Archeologische Quicksan opgesteld.¹ Hierin is vastgesteld dat de panden teruggaan tot



Afb. 2 De panden Grote Noord 97 en 99 voorafgaand aan de verbouwing

1 Schrickx 2017.

de vroege 17^{de} eeuw. Tevens is geconstateerd dat in de betonvloer meerdere gaten waren gemaakt voor betonpalen en dat in een van die gaten een dichtgestorte kelder zichtbaar was. De wand van de kelder was voorzien met tegels uit de eerste helft van de 17^{de} eeuw.

In mei 2017 is in opdracht van Nelson Schoenen Onroerend Goed BV. door ir. Odwin Ralling een bouwhistorisch rapport opgesteld.² Hierin is vastgesteld dat de oudst aanwezige bouwhistorische resten, namelijk de balklagen en verdiepingvloeren, teruggaan tot het laatste kwart van de 16^{de} en eerste kwart van de 17^{de} eeuw. Tevens is vastgesteld dat de authentieke casco's behoorlijk zijn aangetast als gevolg van de vele aanpassingen en recente werkzaamheden. In het rapport is aanbevolen de bruikbare authentieke onderdelen te handhaven.

In de Archeologische Quicksan is vastgesteld dat de geplande werkzaamheden archeologische waarden zullen verstoren. Geadviseerd is de werkzaamheden archeologisch te monitoren, waarbij dus bij de grondroerende werkzaamheden een archeoloog aanwezig is.

Ondanks de afspraken heeft de aannemer het werk toch hervat zonder archeologische monitoring. Op 25-9-2017 is geconstateerd dat de betonvloer achter pand Grote Noord 99 was verwijderd en de sleuven voor de betonbalken al grotendeels waren gegraven. De kelder met 17^{de}-eeuwse tegels bleek grotendeels gesloopt en het overige deel van de kelder was zichtbaar komen te liggen. Op 25-9-2017 is een archeologisch noodonderzoek uitgevoerd waarbij alle zichtbare sporen zo goed mogelijk zijn gedocumenteerd.



Afb. 3 Tijdens de verbouwingswerkzaamheden is een archeologische waarneming uitgevoerd (foto 25-9-2017).

2 Ralling 2017.

2. De onderzoekslocatie

2.1 Historische gegevens

Het Grote Noord is een van de oudste straten van Hoorn. Een opgraving op de hoek van de Roode Steen en het Grote Noord (Grote Noord 2-6) toont aan dat het Grote Noord als dijk en weg al bestond omstreeks 1275. Op dat moment zijn namelijk op die locatie twee huizen gebouwd. Het Grote Noord vormde een dijk tussen de Oosterpolder en Westerpolder en bleef sindsdien een waterscheiding.

De bebouwing aan het Grote Noord breidde zich geleidelijk uit vanaf de Roode Steen naar het noorden. Op de locatie van de C&A-panden (Grote Noord 25-29) bleek bijvoorbeeld bij een opgraving in 1987 de oudste bebouwing uit omstreeks 1300 te dateren. Eind 14^{de} eeuw was de grens van de bebouwing het huidige Breed. Hier werd een houten stadspoort gebouwd en kwam de omwalling van de stad te liggen. Ten westen van de bebouwing liep een water ter plekke van het huidige Achterom, waarnaar de percelen afwaterden.

De oudste bebouwing op de locatie van Grote Noord 97-99 dateert dus vrijwel zeker uit de 14^{de} eeuw.

Op de 17^{de}-eeuwse stadsplattegronden zien we een aaneengesloten bebouwing, zowel aan het Grote Noord als aan het Achterom, dat toen nog altijd water was (afb. 4). Tussen deze bebouwing lagen onbebouwde erven van de huizen, waar beerputten, waterputten en waterkelders waren gesitueerd. De historische stadsplattegronden geven een schematisch beeld van de situatie en voegen op perceelsniveau in dit geval niets toe.



Afb. 4 Stadsplattegrond van Blaeu, uitgegeven in 1649, met de bebouwing aan het Grote Noord en het Achterom.

Op de oudste kadastrale kaart uit 1823 zijn de contouren van beide panden voor het eerst te zien (afb. 6). Grote Noord 97 (B901) heeft een aanbouw en is verbonden met het pand aan het Achterom. De aanbouw is vanaf het Achterom rechtstreeks te bereiken via een steeg.

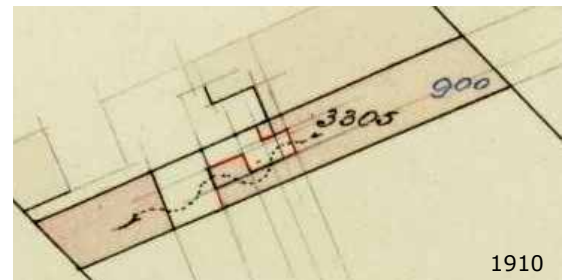
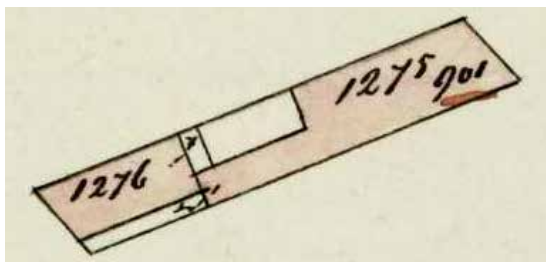
In 1806 was het pand eigendom van Klaas van Voorst.³ Hij was horlogemaker, maar is in Hoorn vooral bekend om zijn stadskroniek. Hij overleed in 1826, waarna het pand eigendom was van zijn zoon Hendrik van Voorst.⁴ Het pand kwam na verkoop terecht bij Theodorus Johannis Strengman, van beroep koekenbakker, die het perceel vervolgens in kadastraal jaar 1841 splitste in het pand aan het Grote Noord (B1275) en het pand aan het Achterom (B1276). Grote Noord 97 bleef nog enkele jaren in zijn bezit. In 1843 (kj) verkocht hij het aan Pieter Klees, eveneens koekenbanketbakker. Hij verkocht het in 1845 (kj) aan Poppe Jan Persijn, boekhandelaar. Het pand aan het Achterom (B1276) was in 1841 (kj) in handen gekomen van Jan Dirksz Schuit, goudsmit, en vervolgens was het van zijn weduwe Gesina Groen. Zij verkocht het in 1849 (kj) aan Poppe Jan Persijn, die dus weer het volledige perceel bezat. Hij liet in 1871 de aanbouw afbreken, waarna de panden nieuwe kadastrale nummers kreeg (B1822 en B1823). In 1877 (kj) verkocht hij beide aan boekhandelaar Pieter Geerts. Na een verbouw of nieuwbouw van het pand aan het Achterom kreeg het perceel in 1878 (kj) een nieuw kadastraal nummer (B2158). In 1885 werd de werkplaats, in gebruik als drukkerij, vergroot. In 1896 vond opnieuw een splitsing van het perceel plaats. Het pand aan het Grote Noord kreeg kadastraal nummer B2897 en de drukkerij B2898. Boekhandelaar en drukker Pieter Geerts kennen we onder andere van prentbriefkaarten die hij onder zijn naam liet uitgeven. In 1914 (dj) werden beide door de erfgenamen van Pieter Geerts (Sara Giel, weduwe van P. Geerts, Josephina Anna Geerts en



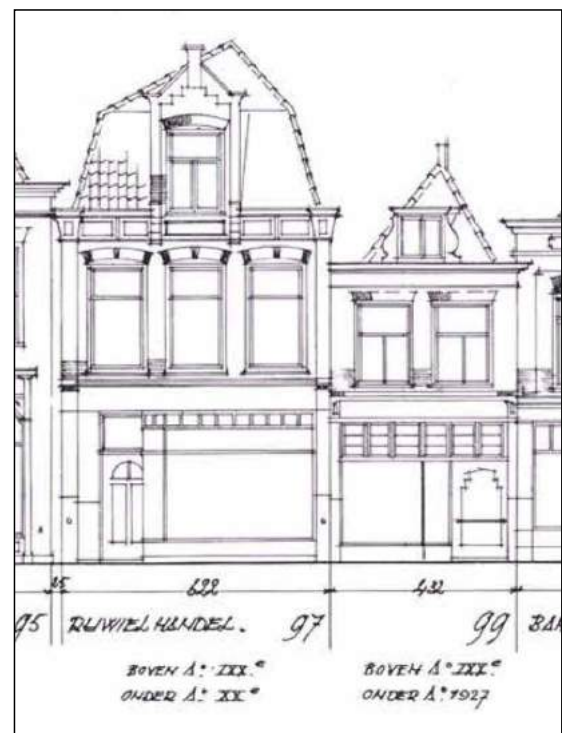
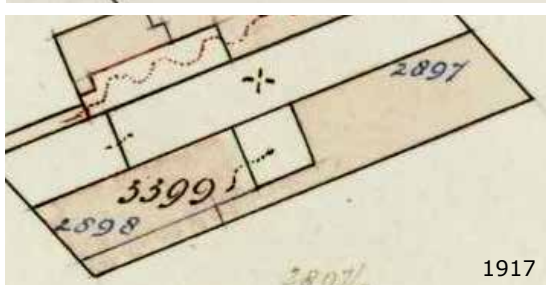
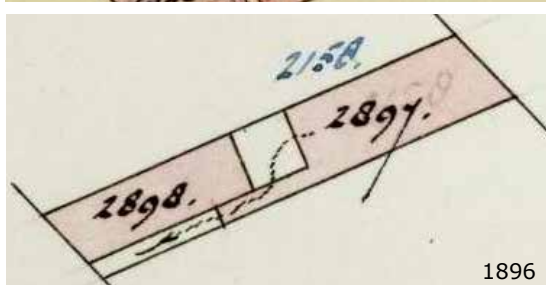
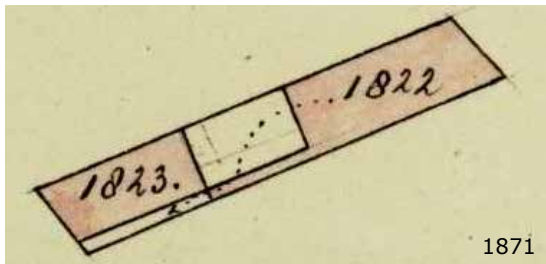
Afb. 5 Het Grote Noord rond 1900 met geheel rechts Grote Noord 97, de winkel van boekhandelaar P. Geerts, en Grote Noord 99. Grote Noord 97 is een opvallend groot pand dat duidelijk nog uit de 17de eeuw dateert.

³ WFA, database Hoorn 1806.

⁴ Hij wordt in de OAT uit 1832 als eigenaar genoemd, maar was al in 1827 overleden. Mogelijk was zijn weduwe toen eigenaar.



Afb. 6 Kadastrale ontwikkeling van de percelen Grote Noord 97 en 99



Afb. 7 Tekening van de voorgevels van Grote Noord 97 en 99 in 1944.

Petronella Agneta Cornelia Geerts) verkocht aan rijwielhandelaar Jacobus Strengman, waarna in 1916 wederom vereniging plaatsvond onder nieuw kadastraal nummer B3399.

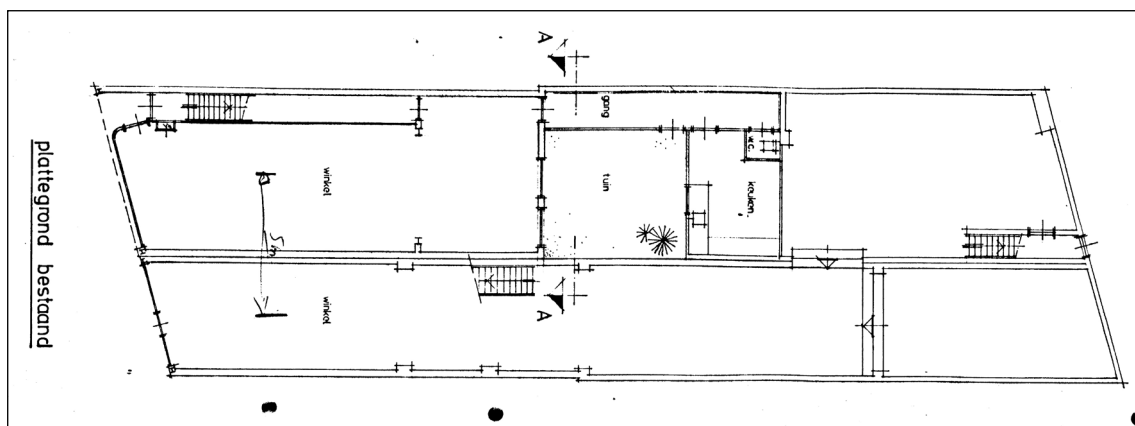
Bijzonder is dat een oude foto bestaat waarop de voorgevel van het pand rond 1900 is te zien (afb. 5). Grote Noord 97 heeft hierop een 17^{de}-eeuwse gevel met 19^{de}-eeuwse pui. Deze gevel is in 1916 afgebroken om plaats te maken voor de huidige gevel (afb. 6). De bouwtekening van de hand van architect/aannemer Deen bevindt zich in het Westfries Archief.⁵ In 1939 is het pand opnieuw verbouwd, waarvan ook een bouwtekening bewaard is gebleven.⁶



Afb. 8 Rijwielmagazijn Strengman liet in 1916 een nieuwe gevel bouwen.

Grote Noord 99 (B900) was in 1823 met een gang verbonden met aan pand midden op het perceel. Aan het Achterom lag een onbebouwd perceel. Het was in 1832 eigendom van Arend Bakker. Hij verkocht het in 1837 (kj) aan koopman Gerrit Jans Buis. Zijn weduwe, Jacoba van Heuven, verkocht het pand in 1891 (kj) aan Hendricus Johannes van Berkum, die het op zijn beurt in 1902 (kj) verkocht aan koopman en fabrikant Jacobus van Berkum. Hij liet het pand verbouwen, waarna het een nieuw kadastraal nummer kreeg (B3305). Het bleef lang in bezit van Van Berkum, want pas in 1960 (kj) verkocht hij het.

De voorgevel van Grote Noord 99 op de foto rond 1900 is deels nog herkenbaar in de huidige situatie. De bovengevel is ongewijzigd en dateert uit de 18^{de} of 19^{de} eeuw. De winkelpui dateert uit 1927; ook van deze verbouwing is een bouwtekening.⁷ Het pand aan het Achterom achter



Afb. 9 De bestaande situatie in 1980, toen de panden werden samengevoegd.

⁵ Ralling 2017, 11.

⁶ Ibidem 12.

⁷ Ibidem 14.

Grote Noord 99 dateert uit 1909. De bouwtekening van architect/aannemer Deen bevindt zich in het Westfries Archief.⁸

Bij een verbouw in 1980 zijn beide panden samengevoegd. Toen is ook een tekening van de bestaande situatie gemaakt (afb. 9).

2.2 Bouwhistorisch onderzoek

In de panden is een bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd door O. Ralling, waarvan een rapport is verschenen.⁹ De bouwhistorische waarnemingen worden daarom in dit archeologische rapport niet nogmaals uiteengezet, maar slechts kort samengevat en aangevuld.

In pand Grote Noord 97 bevindt zich een grenenhouten balklaag, waarbij slechts één console resteert, die op basis van de vormgeving in de 17^{de} eeuw kan worden geplaatst. De muren zijn steens dik. Aannemelijk is dat dit pand van oorsprong een verdieping heeft gehad.

Pand Grote Noord 99 heeft een eiken balklaag, waarvan de bijbehorende muurstijlen met korbelen zijn verdwenen en slechts één sleutelstuk resteert. Dit sleutelstuk wordt op basis van de vormgeving door Ralling gedateerd rond 1580.¹⁰ Het voorhuis heeft halfsteens muren, een fenomeen dat in Hoorn vaker voorkomt bij houtskeletbouw. In de noordmuur van het pand was te zien dat de halfsteens muur op een inpandige afstand van 9 meter overging in een steens muur. Waarschijnlijk was het pand bij de bouw 4,2 meter breed en circa 11 meter lang.



Afb. 10 De panden na afbraak van de aanbouwen en inpandig strippen.

⁸ Ibidem 13.

⁹ Ralling 2017.

¹⁰ Ralling meent ook dat de datering van 1580 aansluit bij de tegels in de kelder. Deze tegels dateren echter uit de periode 1600-1650 en zijn hergebruikt. De kelder heeft dan ook niets te maken met het bouwjaar van het pand.



Afb. 11 De eiken balken in Grote Noord 99 met het enige resterende sleutelstuk, waarschijnlijk uit de tweede helft van de 16de eeuw.

Het is zeer vergelijkbaar met een ander pand aan het Grote Noord (nr 33) dat in 2009 bouwhistorisch is onderzocht. Dit pand was in opzet 4,2 meter breed en circa 11,8 meter lang. Het had een houtskelet met halfsteens muren op een steens dikke plint. Het pand had een kapverdieping met hoge borstwering. Dendrochronologisch onderzoek plaatst dit pand in het midden van de 16^{de} eeuw.

3. Resultaten

3.1 Grote Noord 97

In de meest oostelijke sleuf voor een van de funderingsbalken zijn in het profiel meerdere kleivloeren geconstateerd en geheel onderin de sleuf een klein stukje van een vrije haardplaats met brokken bakstenen (afb. 12). Deze vloeren en haardplaats hebben behoord bij een houten huis uit de 15^{de}/16^{de} eeuw. Bijbehorend vondstmateriaal is niet gevonden. Uit een van de hogere lagen komt een steengoed spinsteen (04-C01, afb. 13).



Afb. 12 Het oostprofiel in de meest oostelijke funderingssleuf op perceel Grote Noord 97. Geheel onderin is een klein deel van een haardplaats zichtbaar (gele pijl). In het profiel bevinden zich enkele kleivloeren en geheel bovenin muur S8.



Afb. 13 Spinsteen van steengoed, 16^{de} eeuw (04-C01).

In de meest westelijke sleuf is in het oostprofiel een complete grape van roodbakkend aardewerk aangetroffen (05-C01, afb. 14). De grape lag in veel scherven, maar kon grotendeels worden gereconstrueerd. Het voorwerp heeft een bolle buik, twee oren en is voorzien van loodglazuur. Het dateert uit de periode 1500-1550.

Op dit perceel zijn verder een waterput en een waterkelder geconstateerd. De waterput (S7) was voorzien van een koepel en opgebouwd uit gele bakstenen en harde (tras) mortel. Deze bouwwijze wijst op een datering in de 19^{de} eeuw. In de situatie zoals die te zien is op de kadastrale kaart uit 1823 lag de waterput precies naast de aanbouw, dus mogelijk dateert de put van oorsprong van vóór dat jaar.



Afb. 14 Grape van roodbakkend aardewerk, 16^{de} eeuw, breedte 23,5 cm (05-C01).

Pal ten westen van de waterput lag een waterkelder (S6) met een tongewelf en vierkante ingang. De kelder had een lengte van 1,90 en een onbekende breedte. Opmerkelijk is dat de waterkelder niet zoals gebruikelijk was gemaakt van gele bakstenen, maar van rode bakstenen. De waterkelder lag precies naast de gang, die bij de verbouw in 1871 is gemaakt en tot in de 20^{ste} eeuw heeft bestaan. Mogelijk dateert de waterkelder na de uitbreiding van de werkplaats (drukkerij) in 1885. Tussen het pand aan het Grote Noord en het pand aan het Achterom was na deze verbouw een kleine binnenplaats. Op de bouwtekening van 1916 staat op de locatie van de waterkelder een put getekend, dus mogelijk was deze toen nog in functie.

Tot slot is in de meest oostelijke sleuf een muur waargenomen met gele en rode bakstenen en harde mortel (S8). De muur is niet exact ingemeten. Deze vormde een binnenmuur in het pand.

3.2 Grote Noord 99

In het oostprofiel van de meest oostelijke funderingssleuf is een klein profiel gedocumenteerd (afb. 15). Dit profiel bevond zich tussen kelder S1 en de fundering van de zuidmuur van het pand. In het profiel zijn ophogingslagen en vloerniveau's te zien, en een fundering van rode bakstenen van een ouder pand. Globaal kunnen deze sporen in de 15^{de} en 16^{de} eeuw worden geplaatst. Ze konden niet nader bestudeerd worden. De sporen die wel goed zijn bekeken en hieronder worden besproken, horen bij het bestaande pand uit de late 16^{de} eeuw.



Afb. 15 Oostprofiel op perceel Grote Noord 99 met links kelder S1 en geheel rechts de fundering van de zuidmuur van het pand. In het profiel is een donkere organische kleilaag te zien (ophogingslaag) met daar boven verschillende klei- en zandlagen (vloerniveau's). De rode bakstenen (gele pijl) vormen de muur van een huis uit de 15de/16de eeuw.

Achtermuur

Op een afstand van meer dan 15 meter uit de voorgevel bevond zich de oorspronkelijke achtergevel van het pand. In de twee gaten in de betonvloer ten behoeve van de betonpalen is deze muur geconstateerd, maar na verwijderen van die vloer is de muur niet meer gezien.

Asput S3

Tegen de noordelijke zijmuur van het pand bevond zich in de 17^{de} eeuw een schoorsteen met haardplaats. Deze muur, inclusief schoorsteen, is bij inkorting van het pand gesloopt. In de fundering waren de twee wangen van de schouw herkenbaar. De maximale afstand was 2,30 meter.

Tussen de wangen bevond zich een rechthoekige gemetselde asput, gemaakt van rode bakstenen (16x8x4 cm) en zachte kalkmortel (afb. 17). De put had inwendig een afmeting van 85 bij 55 cm en was van binnen aangesmeerd. Op de bodem lag een vloer van plavuizen van diverse formaten (14,5x14,5x2 cm, 13x13x2 cm, 11x11x2 cm). Waarschijnlijk zijn de plavuizen hergebruikt. Hieronder bevond zich een laag met zand en schelpgruis (15 cm dik), waarin zich brokken van plavuizen bevonden. Hierin is een fragment van een wandtegel met ruit en gesprende hoeken gevonden, zoals ook zijn toegepast in de hieronder besproken kelder.

Op de onderste plavuizen vloer bevond zich een gelaagd pakket van as met houtskool (10 cm),



Afb. 16 Funderingen van de zuidmuur van Grote Noord 99 en de noordmuur van Grote Noord 97.



Afb. 17 Asput S3 tegen de fundering van de noordmuur van Grote Noord 99.

baksteenbrokjes (5 cm) en geel zand (3 cm). Hierop was een nieuwe vloer gelegd van twee lagen gele bakstenen (19x9x4 cm), die door gebruik asaanslag vertoonden.

De enige vondsten uit de asput zijn een fragment van een witte wandtegels en de fragmenten van minimaal één takakspijp uit de 18^{de} eeuw (V3).

Asputten worden regelmatig bij haardplaatsen gevonden en zijn typisch voor de 18^{de} en 19^{de} eeuw. Op de put lag een ijzeren plaat met gat, waar de as doorheen kon worden geveegd. De hete plaat werd gebruikt voor bijvoorbeeld het bakken van koeken.

Kelder S1

De wanden van de kelder waren gemaakt van gele bakstenen (19x9x4 cm) en harde mortel. De bodem bestond uit minimaal drie lagen gele bakstenen, waarop oorspronkelijk groene en oranjegele plavuizen (19x19x2 cm) hebben gelegen. Deze zijn bij een verbouw van de kelder grotendeels verwijderd. Slechts tegen de wanden resteerden enkele halve en hele exemplaren. De kelder had een maximale afmeting van 2,30 bij 2,30 meter, waarbij de trap in de zuidwesthoek heeft gezeten.

De wanden van de kelder waren betegeld. De noordwand was voorzien van witte tegels, de oostwand van tegels met enkele kinderspelen of figuurtjes en de zuidwand van tegels met ruiten. De westwand van de kelder was weggebroken voordat deze kon worden gedocumenteerd. Een deel van deze wand is wel gezien toen de funderingssleuven nog niet waren gegraven. Deze wand was betegeld met veelkleurige tegels uit de eerste helft van de 17^{de} eeuw. De bouw van de kelder kan op basis van de jongste tegels in de tweede helft van de 17^{de} eeuw worden geplaatst.

De vloer van de kelder is op zeker moment opgehoogd, vermoedelijk vanwege vochtoverlast. De oude plavuizen vloer is toen grotendeels verwijderd en er is opgehoogd met geel zand met puin. Opmerkelijk is dat het puin niet alleen fragmenten van bakstenen en dakpannen bevatte, maar ook van stukken natuursteen en marmer. Verder zijn de fragmenten van minimaal drie tabakspijpen aangetroffen (V6). Een van deze is gemerkt met VUI gekroond. Dit merk (nummer 512) is uitsluitend in 1713 gehanteerd door pijpenmaker Josua van Leeuwen in Gouda. Een tweede tabaksijp is gemerkt met een gekroonde hoed, een merk dat gedurende een lange periode werd gehanteerd. Typologisch zijn de drie pijpenkoppen te plaatsen tussen 1715 en 1740. Aannemelijk is dus dat de verhoging van de vloer ergens rond 1715 heeft plaatsgevonden.

De nieuwe vloer kwam ruim 30 cm hoger dan de oude te liggen. De plavuizen van de oude vloer werden hergebruikt, maar ze waren nu niet gemetseld op een bakstenen ondervloer, maar los op de zandlaag gelegd.

Uit de vulling van de kelder zijn verder scherven verzameld, waarvan niet zeker is of deze uit de ophogingslaag tussen beide vloeren komen of dat deze uit de grond komen waarmee de kelder is dichtgestort (V7). Een van de scherven is zeker met grond meegekomen (opspit), want dit is de tuit van een pot van Pingsdorf-aardewerk uit de 12^{de} of vroege 13^{de} eeuw. De andere scherven zijn waarschijnlijk als afval in de kelder gegooid, namelijk onder andere een scherf van een bord van majolica, een kom van faience, de voet van een vaas van Franse faience, een zalfpot van Aziatisch porselein en de ziel van een bolle wijnfles. De kom van faience is grotendeels teruggevonden (07-C01, afb. 25). Deze hoort tot het Delfts wit, ook al heeft de kom een blauwe waas, en dateert tussen 1650 en 1750. De voet van de vaas is rond van vorm en heeft de aanzet van een stam (07-C03, afb. 26). De kleur van het baksel en het dikke glazuur wijzen op productie in Frankrijk tussen 1600 en 1650. Incidenteel komen



Afb. 18 De kelder is voor een groot deel door de aannemer ongezien weggebroken. Op de foto boven is de tweede vloer van de kelder te zien, nadat deze met een pakket zand en puin is opgehoogd. Op de foto onder zien we de eerste vloer. De meeste plavuizen zijn voorafgaand aan de ophoging verwijderd.



Afb. 19 De oostwand en de noordwand van de kelder.



Afb. 20 De westwand van de kelder is uitsluitend gezien in een van de gaten in de betonvloer, voorafgaand aan het graven van de funderingssleuf. Deze wand is zonder documentatie verwijderd.



Afb. 21 Bij de waarneming zijn slechts enkele wandtegels van de noordwand teruggevonden. Het betreft veelkleurige stertulptegels uit 1600-1650.



Afb. 22 Een aantal van de wandtegels uit de kelder. De tegels zijn voorzien van enkele figuurtjes en kleine ossenkoppen als hoekmotieven.



Afb. 23 Een aantal van de wandtegels uit de kelder is op de achterzijde voorzien van een merk van de tegelschilder.



Afb. 24 Een aantal van de wandtegels uit de kelder. De noordwand van de kelder was voornamelijk voorzien van tegels met figuurtjes of dieren zonder hoekmotieven; tegen de zuidwand waren tegels met ruit en getippelde hoeken toegepast.

zogenoemde altaarvazen in deze regio voor: vazen met twee oren en IHS-monogram op de buik. Ze zouden zijn bedoeld om bloemen op een altaar te plaatsen, maar kunnen uiteraard ook een sierfunctie in huis hebben gehad.

Meest bijzonder is de zalfpot van Aziatisch porselein (07-C02, afb. 27). Het betreft een Japanse imitatie van een Nederlands model zalfpot. De VOC bestelde vanaf het midden van de 17^{de} eeuw porselein in Japan (Arita) en liet enkele vormen uit eigen land daar namaken. Ze waren bestemd voor gebruik aan boord van de schepen en in de overzeese vestigingen. De imitatievormen komen zowel in witte uitvoering als in blauw beschilderde uitvoering voor. Incidenteel kwam een exemplaar mee terug naar huis. Als bodemvondst zijn ze zeer zeldzaam. In Hoorn is eenmaal eerder een dergelijke witte zalfpot gevonden, namelijk als baggervondst in de Appelhaven.¹¹ De scherf uit de kelder aan het Grote Noord is de eerste vondst bij een archeologisch onderzoek. De zalfpotten worden gedateerd tussen 1675 en 1700.

De kelder is zoals beschreven voorzien van verschillende soorten tegels. De westwand was, voor zover gezien, voorzien van veelkleurige stertulptegels en een enkele bloempottegels in kwadraat (afb. 20-21). Deze tegels (137x137x14 mm) dateren uit de eerste helft van de 17^{de} eeuw. Mogelijk zijn ze in Hoorn vervaardigd, waar tussen 1615 en circa 1650 een plateelbakkerij bestond die veel wandtegels maakte.

De oostwand was voornamelijk voorzien van tegels met enkele kinderspel (één kind) en kleine ossenkoppen als hoekmotieven. Deze tegels (formaat 128x128x10 mm) dateren tussen 1650 en 1700. Naast kinderspel komen ook tegels met klein dierfiguur of Chinees figuurtje voor. Bij drie tegels is op de achterzijde een merk van de schilder geconstateerd.

De tegels met ruit zijn voorzien met zogenaamde getippelde hoeken. Ze hebben hetzelfde formaat als de kinderspeltegels (128x128x10 mm) en dateren ook uit de periode 1650-1700.



Afb. 25 Uit de kelder komen enkele vondsten, waaronder deze kom van Delfts wit aardewerk (diameter 16,5 cm, hoogte 7,5 cm).

11 Ostkamp 2013, 108.



Afb. 26 Uit de kelder komt het voetstuk van waarschijnlijk een altaarvaas, gemaakt in Frankrijk tussen 1600-1650. Rechts: een complete altaarvaas (collectie Museum Rotterdam).



Afb. 27 Uit de kelder komt een scherf van een zalfpot van Japans porselein, 1675-1700. Rechts: complete zalfpot, gevonden bij baggerwerk in de Appelhaven in Hoorn (collectie Van Beuningen-de Vriese, Museum Boijmans-Van Beuningen, Rotterdam; foto Museum Boijmans-Van Beuningen, Rotterdam).



Afb. 28 Op perceel Grote Noord 99 zijn de muren van een pand aangetroffen. Bij een van de muren bevond zich een ingegraven aspot (S2).



Afb. 29 Aspot van roodbakkend aardewerk, 16de eeuw (02-C01).

Vrijstaand pand

Zoals te zien op de kadastrale kaart van 1823 stond op perceel Grote Noord 99 een vrijstaand pand en lag daar achter een onbebouwd erf aan het Achterom. De oostmuur van dit pand is teruggevonden (S5, afb. 28). De fundering bestond uit maximaal drie steenlagen en was opgebouwd uit rood/gele bakstenen (19x10x5 cm) met kalkmortel. De datering van de muur valt niet vast te stellen.

Op een afstand van 1,40 meter ten westen van deze muur lag een tweede muur (S4), eveneens opgebouwd uit rood/gele bakstenen en kalkmortel. Deze fundering van minimaal zes steenlagen hoog. De onderlinge afstand tussen beide muren lijkt te gering om tot hetzelfde pand te hebben behoord. Mogelijk hebben we hier te maken met de westmuur van een ouder pand. Op de plek van de aangetroffen fundering heeft zich een schoorsteen en haardplaats bevonden, want naast de muur bevond zich een ingegraven aspot (S2).

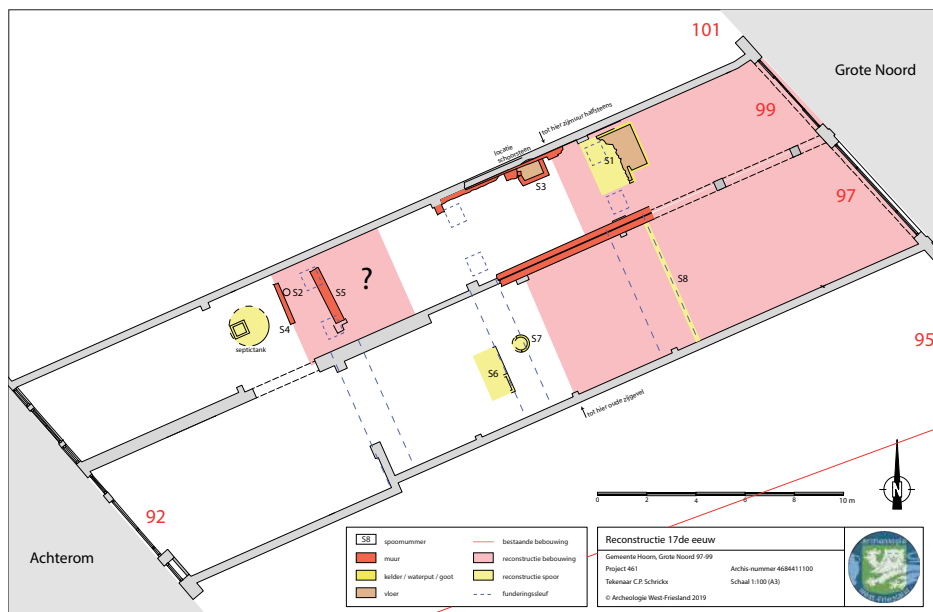
Deze aspot kon voor een groot deel worden gereconstrueerd (02-C01, afb. 29). De rand ontbreekt waardoor het type niet kan worden vastgesteld. De pot staat op drie hoge standlobben en is ongeglazuurd en kan in de 16^{de} eeuw worden geplaatst.

Tot slot is een grote ronde septictank aangetroffen, die precies naast de gevel van de schuur aan het Achterom lag. Deze schuur is gebouwd in 1910.

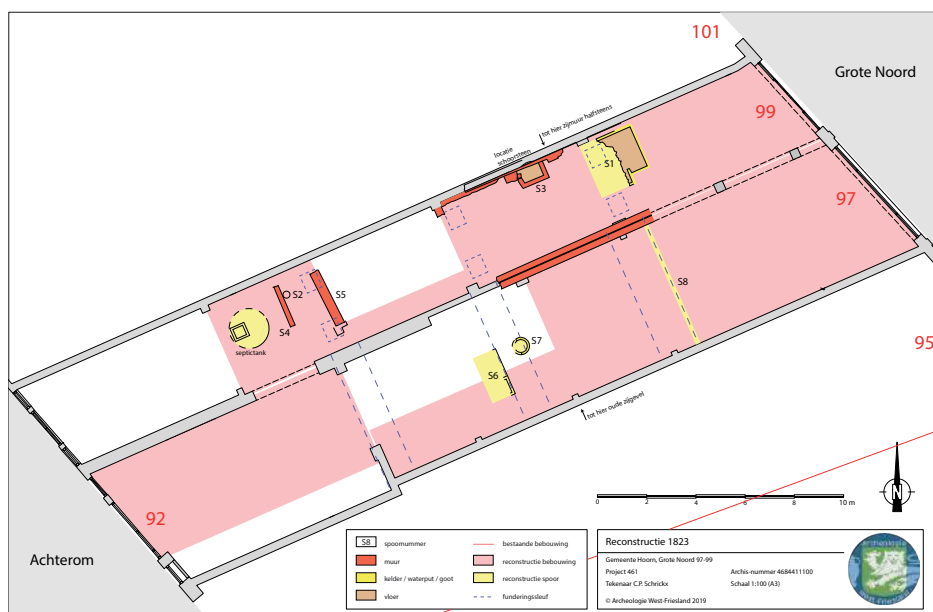
Als laatste kan een losse vondst van dit perceel worden vermeld, namelijk een fragment van een religieus beeld van pijpenaarde (08-C01, afb. 30). Herkenbaar is een hand en stuk gewaad, maar onzeker is van welk type beeld het fragment afkomstig is. Meest algemeen zijn beeldjes van Maria met Kind. Het beeldje dateert omstreeks 1450-1550.



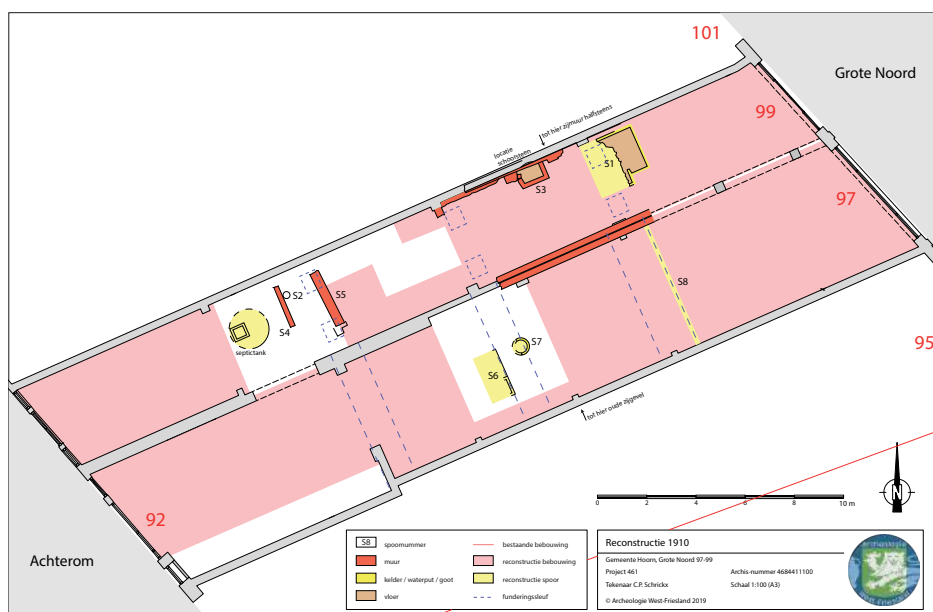
Afb. 30 Fragment van een pijpenaarde heiligenbeeld, circa 1450-1550 (08-C01).



Afb. 31a
Reconstructie
17^{de} eeuw



Afb. 31b
Reconstructie
1823



Afb. 31c
Reconstructie
1910

5. Synthese

De archeologische waarnemingen binnen het plangebied Grote Noord 97-99 zijn relevant om bij toekomstige ingrepen binnen deze panden te weten wat bekend is en wat aan archeologische en bouwhistorische sporen verwacht kan worden. Inhoudelijk had veel meer informatie verkregen kunnen worden als het bouwproces volgens de geldende regelgeving was verlopen. Het project toont ook aan dat inpandige verbouwingen een grote verstoring van de bodem tot gevolg kunnen hebben. De gaten voor de betonpalen en de sleuven voor de betonbalken hebben archeologische waarden verstoord, waaronder een intacte 17^{de}-eeuwse kelder met tegels.

Op basis van de historische gegevens is het aannemelijk dat de percelen vanaf de 14^{de} eeuw waren bebouwd. Sporen uit die tijd zijn niet gezien, waarschijnlijk omdat deze zich dieper dan de onderkant van de gegraven sleuven bevinden. Wel zijn op perceel Grote Noord 97 enkele kleivloeren en een stukje van een haardplaats geconstateerd, daterend uit de 15^{de} en 16^{de} eeuw. Op perceel Grote Noord 99 zijn uitsluitend ophogingslagen vastgesteld.

Het huis op perceel Grote Noord 99 is waarschijnlijk in de tweede helft van de 16^{de} eeuw gebouwd. Het was een eenvoudig pand met woonruimte op de begane grond en een kapverdieping met borstwering, zoals er in die tijd veel in Hoorn moeten hebben gestaan. De zijmuren waren halfsteens en het pand had een houtskelet waarvan alleen de eiken balken nog resteren. Het pand is op zeker moment verlengd. In de aangebouwde ruimte werd een schoorsteen met haardplaats tegen de noordmuur gemaakt. Mogelijk heeft deze verbouw gelijktijdig plaatsgevonden met de bouw van een voorraadkelder in het voorhuis. De wanden van deze kelder waren betegeld met voornamelijk tegels uit de tweede helft van de 17^{de} eeuw en ook enkele oudere tegels. De verbouw kunnen we dan in die periode plaatsen.

Opmerkelijk is dat midden op het erf achter het pand een gebouw stond en dat aan het Achterom een onbebouwd stuk grond lag. Dit gebouw is te zien op de kadasterkaart uit 1823. Op deze plek is een muur gevonden met daarnaast een ingegraven aspot uit de 16^{de} eeuw. Dit gebouw stond hier dus al in die tijd en was vermoedelijk een werkplaats bij het pand aan het Grote Noord.

Bij perceel Grote Noord 97 hebben we geen aanwijzingen dat hier een bakstenen pand heeft gestaan voordat het huidige pand is gebouwd. De genoemde kleivloeren horen bij een houten huis. Het huidige pand dateert in oorsprong uit de 17^{de} eeuw. Op het erf zijn een waterput en een waterkelder gevonden.

Literatuur

Ostkamp, S., 2013: 'Delfts wit als onderdeel van het faience-assortiment in de zeventiende- en achttiende eeuwse Republiek' in: *Delfts wit. Het is niet alles blauw dat in Delft blinkt*, 77-123.

Ralling, O., 2017: *Grote Noord 97-99 Hoorn. Bouwhistorische documentatie*.

Schrickx, C.P., 2017: *Archeologische Quickscan Grote Noord 97-99, Hoorn, gemeente Hoorn*.



ISSN: 2468-3280 (print)
ISSN: 2665-9379 (online)